

Ritt Bjerregaards tale ved Århus Universitets 50-årsjubilæum

Taler

Ritt Bjerregaard
Undervisningsminister

Dato

11. september 1978

Deres majestæt, mine tilhørere!

Som tema for denne min festtale i anledning af Aarhus Universitets 50 års jubilæum har vore værter været så elskværdige at udpege mig som en fremtrædende repræsentant for samfundet og bedt mig sige noget om de forventninger, det danske samfund i dag kan stille til et forholdsvis ungt universitet.

Det slog mig, da jeg modtog denne indbydelse, at den såvel i sin venlige form som i sit indhold er typisk dansk. Jeg har svært ved at forestille mig, at en politisk valgt minister, der i sit embede repræsenterer *statsmagten*, ville modtage en sådan opfordring fra et universitet til at sige noget om universitetets opgave i samfundet, og man ville i alt fald slet ikke gøre det ved at tillægge ministeren rollen som samfundets repræsentant.

Nogle steder ville man lægge megen vægt på, at den politisk valgte minister intet havde at gøre med at udtale sig om universitetets opgave i samfundet – enten fordi universitetet ville understrege sin karakter af privat korporation med egne midler, eller fordi man ville erkende, at universitetet i så høj grad var led i den

politisk-ideologiske samfundskontrol, at det ville føles pinligt ligefrem at lade en repræsentant for statsmagten møde frem for enten at sige det lige op i hovedet på den festklædte forsamling, eller netop ikke sige hvad alle og enhver vidste var tilfældet. Men alle andre steder – tror jeg – ville man opfatte ministeren som statens repræsentant, ikke som samfundets.

Men sådan er det tilsyneladende ikke hos os. Forholdet mellem universitetet, stat og samfund befinder sig i en uafklaret, svævende situation, velsagtens fordi alle parter ser i alt fald nogle fordele ved, at det forholder sig sådan. Noget der ved en overfladisk betragtning kan tage sig ud som udtryk for en betydelig naivitet – og sådan kan de danske universiteters tillidsfulde forholden sig til statsmagten måske godt opleves – kan ved nærmere eftersyn vise sig at være effektiv pression – sådan er det i hvert fald meget tit oplevet i ministeriet.

De danske universiteter er statsfinansierede omtrent til sidste krone. Man hævder ikke desto mindre et selvstyre, som i meget vid udstrækning faktisk respekteres. Det kan naturligvis skyldes, at danske universitetslærere og danske studerende i den kamp med statsmagten, der er lige så gammel som statsmagten og universiteterne, har været meget mere tapre, mere samfundsbevidste og dygtigere end deres kolleger, f. eks. i Sverige.

Det har de muligvis nok, men når sejre og nederlag skal gøres op og måles med hinanden “in this weak piping time of peace” kan det nok være på sin plads at gøre opmærksom på, at statsmagten har høstet sine laurbær ved ikke at sætte sig kontrollerende på universiteterne. Den omtalte administration af de fem universiteter og alle de højere læreanstalter bestrides af et enkelt direktorat med ca. 30 embedsmænd, mens bemanningen af det tilsvarende svenske forvaltningsorgan i antal nærmer sig hele det danske undervisningsministerium.

Det er naturligvis ikke nogen ganske fair sammenligning for danske universitetsfolk, og studerende bruger som bekendt ikke så helt lidt tid og kraft på at administrere sig selv – tid der delvis kunne være sparet, hvis vi opbyggede styret centralt. Det har da heller ikke manglet på røster navnlig fra borgerlige politikere, men også fra enkelte universitetslærere om, at nu må det være slut. På de fleste af de vimpler og standarter, man har villet hejse over det felttog, som man ønskede statsmagten skulle indlede mod universiteternes selvstyre, har bekymringen over det faglige, videnskabelige niveau været malet.

Men det, som har givet bevægelsen sit moment, har været, at man har følt, at universiteterne har trådt etablerede, nationale, politiske, religiøse og kulturelle værdier for nær. Man har måttet opleve, at universitetsinstitutterne har anskaffet marxistiske pamfletter i dansk oversættelse undertiden i piratudgaver, fremstillet på statens kopimaskiner for de penge, man i sin uskyld havde bevilget til at købe guldalderdigtere for.

Man har måttet opleve, at fredsommelige forskere er blevet forhindret i deres lovlige sysler af besættelser eller befrielse, og man har måttet se, at studerende og lærere har stillet deres indsigt og arbejdskraft til rådighed for folk, der ønskede at forstyrre den etablerede orden i forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere. Der er – forekommer det mig – intet at sige til, at folk, som tænker i enkle, lige baner, synes, at det allerede for længe er gået for vidt, alt for vidt, og at det er på tide, at øvrigheden må vise, at den ikke bærer sværdet forgæves.

Samtidig har de af os politikere, der har at gøre med universiteterne, måttet høre

på en støt og stadig jammer over, at bevillingerne til forskning og undervisning er så alt for små. Ved samtlige de efterhånden ikke så ganske få årsfester, jeg har deltaget i, har det været et fast indlæg i rektors beretning.

Nu kan det altså ikke blive ved at gå længere. Nu står den nøgne, skinbarlige nød for døren. Nu ligger dansk forskning på dødslejet, rallende af sult og forsømmelse.

Man kan undre sig over, hvem disse klager skal gøre indtryk på – politikeren ved jo, at forskningen faktisk ikke har fået skåret sine bevillinger ned. Det kan – trods de mange snedige beregninger, vi bliver præsenteret for, der tilsyneladende skulle vise det modsatte – konstateres ved simple sammenlignelige opslag i de forskellige finanslove.

Skal det gøre indtryk på de tilstedeværende forskere? De hører, hvad indkomst angår, vistnok til blandt de bedst aflagte i verden. Så vidt sådan noget nu kan beregnes, har kun få universitetslærere højere realindkomster end danske.

Det kunne være nærliggende at opfatte den rituelle klage- sang over forskningens ringe kår som universiteternes svar på den lige så ubegrundede politiske jammer over den faldende faglige standard og lade den ene gå op imod den anden og lægge begge dele derhen, hvor man nu – alt efter temperament – lægger den slags hen, og harmonien mellem statsmagt og universiteter ville derved kunne genoprettes:

Statsmagtens repræsentanter udstøder krigsskrig over faldende faglig standard og over ryggesløse og respektløse lærere og studerende. Universiteterne svarer

igen med deres klage og bebrejdelser over den onde stedmoder, den påholdende og hjerteløse statsmagt.

Ved at reducere modsætningerne mellem statsmagt og universiteter til dette næsten operetteagtige niveau overser man imidlertid, at konflikten mellem dem både er reel og uforsonlig. Det er – al vor elskværdig-naivistiske tale til trods – værd at holde sig for øje, at statsmagten ikke er det samme som samfundet, og at statsmagten repræsenterer noget andet og mindre omfattende og mere velafgrænset end samfundet.

Statsmagtens umiddelbare sigte vil være opretholdelsen af den til enhver tid etablerede samfundsorden og den indarbejdede fordeling af goderne, det være sig politiske, økonomiske eller kulturelle. Statsmagtens krav til universiteterne vil derfor være, at de skal legitimere den etablerede orden, at de skal frembringe resultater, der umiddelbart lader sig anvende, og at de skal uddanne loyale og effektive embedsmænd. Disse krav, som det forekommer mig ganske rimeligt at stille, må universiteterne i en vis udstrækning gå ind på.

Det er på den anden side klart, at universiteterne ikke kan underkaste sig statsmagtens krav og samtidig tilvejebringe ny og øget erkendelse, om ikke af anden så af den simple grund, at statsmagtens sigte er statisk – opretholdelsen af den etablerede orden. Universiteternes krav til staten er derfor flere penge, større bevillinger, og disse bevillinger skal vel at mærke gives uden nogen ret for staten til at blande sig i deres anvendelse.

Dette krav om flere penge til fri forskning er det ganske rimeligt at stille, og

statsmagten må til en vis udstrækning gå ind på det, men kan på den anden side ikke tilnærmelsesvis opfylde det, uden at de besiddende og skattebetalende borgere vil føle, at de som danaider er sat til at trække for at fylde et bundløst kar. Og ikke nok med det: de vil ustandselig føle sig forhånede og ustandselig se de værdier, der konstituerer dem som skatteborgere, tilsmudsede og trådt under fode.

Når statsmagten ikke først som sidst får kørt marxister med samt deres anhang ud af universiteterne og får sat skik på forskningen, så den bliver nyttig og kan betale sig, og får disciplineret de studerende, så de bliver loyale og effektive embedsmænd i en rasende fart, så skyldes det i og for sig hverken særlig ministeriel efterladenhed, blødsødenhed eller tåbelighed, sådan som det fra forskellig side ofte hævdes.

Det skyldes heller ikke en eller anden sær form for masochisme, eller at universiteterne har fået indrettet en særlig manege, hvor lærere og studerende kan udføre deres kunster og give deres numre til bedste for os andre i en rolig stund.

Det skyldes derimod, dels at universiteternes ledelse har været snedige og dygtige og selv sørget for at beskikke deres hus i tide, og dels at lærere og studerende har skaffet sig kontakter og har udført arbejde såvel indenfor forskning som undervisning, der har udbygget forståelsen for universiteternes sag i bredere lag af befolkningen.

Og endelig og ikke mindst skyldes det, at også statsmagten har brug for endog

de undertiden meget ubehagelige og for statsmagten og den bestående orden faktisk generende indsigter, som universiteterne tilvejebringer, dels gennem deres effektive internationale forbindelser, dels gennem deres egen forskningsindsats. Opretholdelsen af den bestående orden – nogen kalder det uorden eller systemet – er kun statisk i sin hovedsag, men ikke absolut.

De ændringer, der uvægerligt vil komme til at ske i systemet, fordi verden forandrer sig, indpasses lettest og med færrest omkostninger, når de erkendes i tide. Det er derfor i det beståendes interesse, at statsmagten er så meget i forskud, at den kan tillade sig at lade universiteter og læreanstalter formulere deres samfundskritik og foretage deres eksperimenter uden begrænsninger.

Hvis den bestående orden har været opretholdt uændret så længe, at den for alvor kan trues af samfundsanalyse og kritik eller udbud af ny erkendelse eller nyuddannede kandidater, der gennem deres uddannelse har placeret sig i modsætning til systemet, så er slaget tabt på forhånd. Truslen mod systemet er da ikke samfundsanalyserne, kritikken, den nye erkendelse eller de revolutionært indstillede kandidater – det er alt sammen blot symptomer på, at statsmagten har forsømt i tide at gennemføre systemændringer til fordel for det bestående.

Et velfungerende universitet er derfor et, som er ubehageligt for systemet, som er ubarmhjertigt i sin kritik, som af sin yderste evne gør, hvad det kan for at sætte statsmagten og det bestående system i pinlige og vanskelige situationer, gerne indenfor overraskende områder og med uventede metoder.

Det skal ikke vente at blive takket, det skal heller ikke vente at få sine penge let.

Universitetet deltager med sin forskning og med sin uddannelse i den politiske strid, og politik er ikke damete med blødt brød og sød snak, men en valplads for uforsonlige, uforenelige interesser og krig med alle midler.

Universiteter og statsmagt definerer gensidigt hinanden i den kamp, de står i mod hinanden. Universitetet kan ikke tjene det bestående system ved at være det følgagtigt, og statsmagten har ikke fra sine universiteter i længere tid ad gangen brug for bekræftelse og støtte, men for nye informationer, kritik og eksperimenter.

I håbet om, at Aarhus Universitet også i fremtiden vil have kræfter til at blive stående på sine egne ben, tror jeg, at jeg kan love, at det vil få modstand, der kan mærkes. Det bedste, man kan gøre for en modstander, er ikke at love fair play eller ærlig kamp, men ønske at han ikke vil få medlidenhed med sig selv.

Med disse ord være da overbragt den danske regerings hilsen til den danske stats næstældste universitet.

Kilde

Bjerregaard, Ritt. (1979). Strid: Politiske taler og artikler. Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Jubilæumstale, Socialdemokratiet

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/ritt-bjerregaards-tale-ved-arhus-universitets-50-arsjubilaem>